Ympäristövaliokunta

YmV@eduskunta.fi

Viite: Lausuntopyyntö Ympäristövaliokunta keskiviikko 22.06.2022 klo 09.30 / E 66/2022 vp

Aalto-yliopiston lausunto EU-komission tiedonantoon: Kestävien tuotteiden politiikasta: Kestävistä tuotteista normi

Tiedonannon kokonaisuus on kattava ja sen tavoitteet ovat hyviä ja kannatettavia. On erittäin tärkeätä, että EU:ssa pyritään jatkossa kierrätystä kokonaisvaltaisempaan tuotepolitiikkaan. Kestävien tuotteiden tulee olla nimenomaisesti kestäviä, korjattavia ja päivitettäviä. Tavoitteena tulee olla pidentää tuotteiden käyttöikää sekä edistää tuotteiden ylläpitoa, kunnostamista, uudelleenkäyttöä ja uudelleenvalmistusta – ei pelkästään tavoitella materiaalien kierrättämistä.

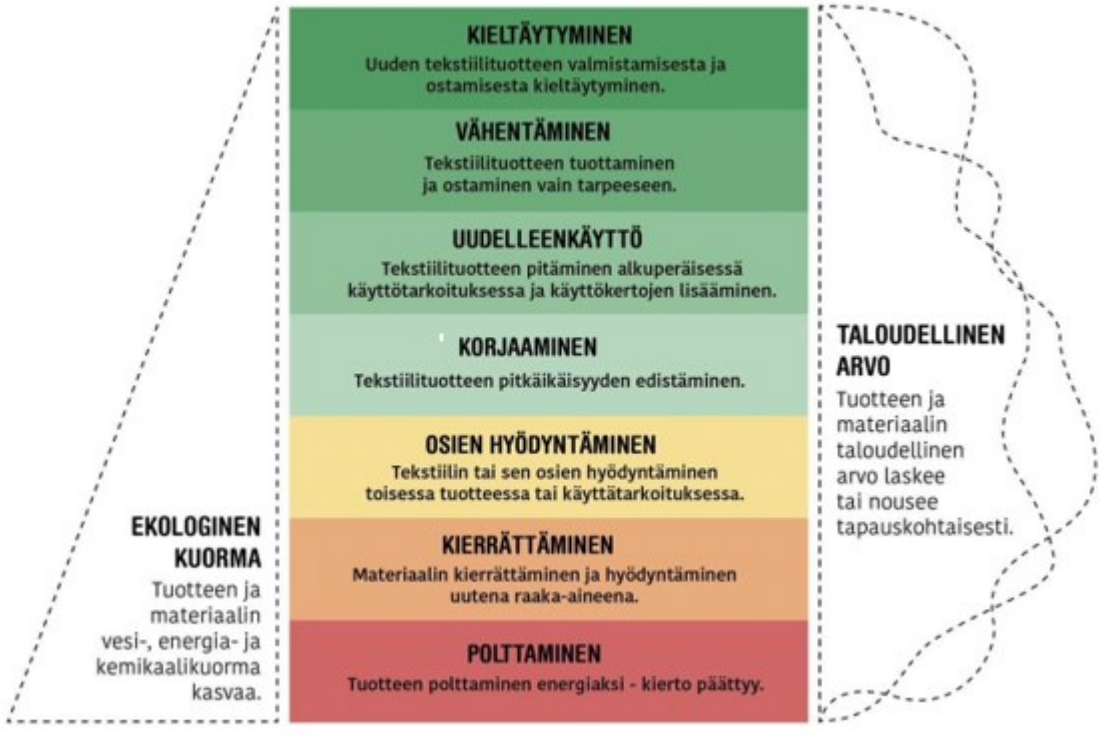

Esimerkkikuva tekstiilien vaikuttavuudeltaan eritasoisista kierrätys- ja kulutustavoista. Malli toimii useimpien tuotekategorioitten kanssa

. Reike, D., Vermeulen, W.J.V., Witjes, S. (2018). The circular economy: New or refurbished as CE 3.0? — Exploring controversies in the conceptualization of the circular economy through a focus on history and resource value retention options. Resources, Conservation and Recycling 135, p.246-264.

Kaikki kiertotalouden menetelmät eivät ole ekologisesti samanarvoisia. Mitä enemmän pystytään säilyttämään tuotteita käytössä sellaisenaan tai uudelleenkäyttämään materiaaleja, sitä enemmän ekologista arvoa säilyy. Materiaalikierrätys tai energiakierrätys ovat ekologisesti selvästi heikompia vaihtoehtoja. Kaikkia kuitenkin tarvitaan kiertotalouden systeemissä, mutta tarvitaan enemmän painoa ja ohjauskeinoja pitkäikäisyydelle ja uudelleenkäytölle, jolloin palveluiden merkitys korostuu. Taloudellisten kannustimien ja muiden ohjauskeinojen suuntaaminen pitäisi käyttää suosimaan tuotteiden pitkäikäisyyttä ja korjattavuutta: ALV määräytyisi kiertotalous- ja CO2-perusteisesti – esim. korjauspalveluille alhaisempi ALV; kotitalousvähennys ulottumaan tuotteiden korjaamista edistäväksi.

Absoluuttisen kulutuksen pienentäminen

Kestävän ja korjattavan tuotteen valmistaminen voi olla esimerkiksi energia- ja materiaalijalanjäljeltään suurempi heikkolaatuiseen pikatuotteeseen verrattuna. Jos valmistetun tuotteen elinkaari pitenee aidosti, ja yhden laatutuotteen elinkaari korvaa merkittävän määrän huonolaatuisia pikatuotteita, niin kestävien tuotteiden polku saadaan toimimaan. Jos kuluttaja ostaakin saman määrän laatutuotteita kuin hän ennen osti pikatuotteita, ympäristövaikutus on käänteinen. Kuluttamisessa olisikin saatava aikaan kulttuurinmuutos, joka voi osoittautua haasteelliseksi. Osittain halutunlaista kuluttamista voidaan ohjata verotuksella, mutta myös palvelupohjaiset liiketoimintamallit, ”tuote palveluna”, mahdollistavat ohjausta kestävien tuotteiden saavuttamiseen alhaisemmilla kustannuksilla. Kestävien tuotteiden täytyy houkutella ”statuksellaan”, hyvällä suunnittelun ja valmistuksen laadulla ja toimivuudellaan, sekä alhaisilla elinkaarikustannuksilla.

Tutkimuksen ja koulutuksen rooli

Tuotteiden suunnittelua korjattavaksi ja kierrätettäväksi täytyy tehostaa ja välttää sellaisten materiaalien/rakenteiden käyttöä, jotka eivät mahdollista kierrätystä eli joista raaka-aineet hukataan. Kestävien, korjattavien ja kierrätettävien tuotteiden suunnittelun osaamista täytyy vahvistaa panostuksilla tutkimukseen ja tuotekehityskoulutukseen useilla aloilla. Kestävissä tuotteissa olennaista on design, joka kestää aikaa, ei vanhene muussa esineympäristössä nopeasti, sekä materiaalit, jotka vanhenevat ja kuluvat arvokkaasti ja kiinnostavasti. Muotoilulla ja markkinoinnilla onkin keskeinen rooli kuluttajamuutoksen ja vaikutuksen aikaansaannissa. Myöskin kierto- ja jakamistalouteen liittyvät liiketoimintamallit ja niiden kehittäminen täytyisi saada laajemmin mukaan tutkimuksen ja opetuksen piiriin. Seurannan ja liiketoiminnan digitaalisten alustojen kehittäminen ja ylläpitäminen vaatii myös osaamisen kehittämistä.

Tuotantoketjujen läpinäkyvyys

Tuotantoketjujen läpinäkyvyys on keskeinen kiertotalouden korjausliikkeiden mahdollistaja. Läpinäkyvyys toteutuu toistaiseksi erittäin heikosti suhteessa siihen, kuinka paljon asiasta on puhetta. Kansallisessa ja EU:n käsittelyssä olevan yritysvastuulaki pyrkii edistämään tuotantoketjujen läpinäkyvyyttä. Digitaalisen tuotepassin hyödyt tulevat kuluttajille mahdollisiksi vasta, kun tuotepassin sisältämä informaatio on luotettavaa, päivitettyä ja erittäin helppotulkintaista. Tuotantojärjestelmien tulisi tukea energian ja materiaalien kulutuksen seurantaa tuotteiden elinkaaren alusta loppuun standardoitujen tuotepassien muodossa.

Raaka-aineresurssien kokonaiskuva

Erillisten tuotteiden ja tuotannonalojen lisäksi on tärkeätä tiedostaa kaikissa tuotteissa käytettävät raaka-aineet – mitkä ovat globaalit resurssit ja rajoitteet raaka-aineille ylipäätään. Kestäviä tuotteita ei tulisi ajatella irrallisena asiana muista tuotannon sektoreista, erityisesti kestävän energian tuotannosta. Ilmastoneutraaliuden tavoitteisiin tarvitaan valtava määrä metalleja, puhtaan energian ratkaisut ovat huomattavasti mineraali/metalli-intensiivisempiä kuin korvattavat fossiiliset polttoaineet. Vaikka kiertotalous on tärkeää, niin jotta näihin tavoitteisiin voidaan päästä (ja olla mahdollisesti energiantuotannossa jossain määrin omavaraisia), on kestävän kaivostoiminnan lisääminen ja kehittäminen EU:n alueella erittäin tärkeässä asemassa, muuten raaka-aineet, keskeiset metallit, eivät riitä energian tuotantolaitoksiin ja yhteiskunnan eri sektoreiden sähköistämistarpeisiin (esim. liikenne).

Sama näkökulma koskee myös kierrätykseen tarvittavan energian käyttöä. Kierto- ja jakamistalouden ratkaisuja täytyy ajatella myös energiakulutuksen näkökulmasta. Kestävien tuotteiden täytyy kyetä pienentämään tuotteen elinkaareen kohdistuvaa energiajalanjälkeä, vaikka käytetty energia olisikin hiilineutraalia. Täysin hiilineutraalin energian resurssi tulee olemaan suhteellisen niukka ja hyvin kilpailtu vielä pitkään. Ja kova sähkön kysynnän kasvu hidastaa fossiilisista sähköntuotantotavoista irtaantumista.

Suomen erityisolosuhteet

Suuri ja vähäväkinen maa: Suomessa on erityiset olosuhteet kierto- ja jakamistalouden ratkaisujen ja liiketoimintamallien toimimiselle. Pitkät etäisyyden, suhteellisen pieni väestö ja pussinperäsijaintimme luovat tilanteen, jossa kriittiseen massaan perustuvia liiketoimintamalleja ja kiertotalousvirtoja on haasteellista saada toimimaan. Suomelle hyödyllisiä olisivatkin mannereurooppalaisia maita jämerämmät tukitoimet kierto- ja jakamistalouden liiketoiminnalle. Lisäksi kannattaisi pohtia erikoistumista tiettyihin kiertotaloustuotteisiin ja/tai jätejakeisiin, esimerkiksi kierrätystekstiileihin, akkuihin tai elektroniikkaromuun, joita voidaan tuoda muualta EU:n alueelta ja näin saada teollisen mittakaavan materiaalikierrätykselle riittävä, taloudellisesti kannattava mittakaava.

EU-tason läpinäkyvyys on Suomen etu: Läpinäkyvyyden lisääminen EU-tasolla olisi Suomelle edullista, koska silloin heikomman säätelyn maat eivät voisi polkea hintoja epäkestävällä tuotannollaan. Suomella on myös osaamista kehittää toimitusketjun läpinäkyvyyteen ja tuotteen elinkaaren valvontaan liittyviä digialustoja ja ratkaisuja.

Ks. kestävät tekstiilisysteemit (FINIX) -hankkeessa kehitetty Shades of Green -instrumentti (https://finix.aalto.fi/shadesofgreen/; Turunen, L. and Halme, M. 2021. Communicating actionable sustainability information to consumers: The Shades of Green instrument for fashion. *Journal of Cleaner Production*. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126605).

Jussi Impiö
Head of Solutions for Sustainability
Minna Halme
Professori, Vastuullinen liiketoiminta
Mari Lundström
Professori, Materiaalitekniikka